

UČNI NAČRT

LATINŠČINA

Gimnazija

Splošna, klasična gimnazija

Obvezni predmet, izbirni predmet, matura (455 ur)

UČNI NAČRT

LATINŠČINA

Gimnazija; Splošna, klasična gimnazija

Obvezni predmet, izbirni predmet, matura (455 ur)

Predmetna komisija:

mag. **Gregor Pobežin**, Gimnazija Poljane; Univerza na Primorskem, Fakulteta za humanistične študije, Oddelek za zgodovino, predsednik

dr. **Matej Hriberšek**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za klasično filologijo, član

Katja Pavlič Škerjanc, Zavod za šolstvo RS, članica

Recenzenta:

dr. **Marko Marinčič**, Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za klasično filologijo

Nataša Homar, Gimnazija Poljane

Pri posodabljanju učnega načrta je predmetna komisija za posodabljanje učnega načrta za latinščino izhajala iz veljavnega učnega načrta za latinščino iz leta 1998, upoštevala je mnenja in nasvete učiteljev, svetovalcev in drugih strokovnjakov ter doslej objavljena dela slovenskih in tujih avtorjev v zvezi s poukom latinščine.

Uredila: **Nataša Purkat**

Sprejeto na 110. seji Strokovnega sveta RS za splošno izobraževanje 14. 2. 2008.

Kazalo

1 OPREDELITEV PREDMETA	4
2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE	6
3 CILJI IN VSEBINE	8
3.1 Jezik.....	9
3.1.1 Fonetika	9
3.1.2 Morfologija	10
3.1.3 Sintaksa.....	17
3.1.3.1 Sintagmatika.....	17
3.1.3.2 Sintaksa stavka	20
3.2 Kultura in civilizacija	23
3.2.1 Književnost	23
3.2.2 Kulturno-civilizacijske teme.....	28
4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI.....	30
5 MEDPREDMETNE POVEZAVE.....	32
6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA	34
6.1 Besedišče	35
6.2 Slovnica	36
6.3 Književnost in kulturno-civilizacijske teme.....	37
6.4 Domače delo	37
7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV	39

1 OPREDELITEV PREDMETA

V času globalizacije in vse intenzivnejšega globalnega povezovanja na vseh ravneh življenja dobiva znanje jezikov vse večji pomen. V tem oziru latinščina težko konkurira sodobnim jezikom, ki so medij vsakdanje komunikacije, saj se dandanes ne uporablja kot sporazumevalni jezik, zato se o njej dostikrat govori kot o »mrtvem jeziku«. A to je le delno res, kajti latinščina je bila živa tudi po propadu antike, skozi ves srednji vek in obdobje humanizma, ko je bila *lingua franca*, uradni sporazumevalni jezik Cerkve, znanosti, šolstva, pogosto visoke politike in pogovorni jezik izobražencev (čeprav so jo kot sporazumevalni jezik začeli izpodrivati porajajoči se sodobni jeziki), pa vse do novega veka. Ker sta bila latinski jezik in kultura stoletja vezni člen prostora, ki je bil pod oblastjo Rimljanov, je latinščina zlasti s svojim besedjem, delno pa tudi z jezikovno ureditvijo, pustila znaten pečat v številnih svojih »dedičih«, jezikih, ki so se oblikovali na tem prostoru, kar ji daje še posebno kulturno-civilizacijsko in kulturno-povezovalno vrednost. Zato znanje latinščine zelo pripomore pri učenju in razumevanju tistih evropskih jezikov, s kulturami katerih smo kulturno-civilizacijsko in geografsko povezani: angleščine, nemščine, francoščine, italijanščine španščine idr. Časovno latinščina ni omejena z le antiko, kajti latinska je tudi književnost srednjega veka in večina humanistične književnosti. Tudi v novem veku je pustila svoj pomemben pečat v kulturi, znanosti (znanstvena latinščina, mešanica latinščine in grščine, s katero se je oblikovala terminologija večine sodobnih naravoslovnih, družboslovnih in humanističnih ved) in celo politiki novega veka tja do sredine 19. stoletja.

Cilj pouka latinščine ni govorna komunikacija, kot pri modernih tujih jezikih, ampak branje, razumevanje in interpretiranje besedil rimske in poznejše latinske književnosti, spoznavanje antične (deloma tudi srednjeveške) kulture in civilizacije ter njihovih vplivov na evropske jezike, kulture in književnosti. Pouk se tesno povezuje tudi s spoznavanjem grških kulturnih, književnih in civilizacijskih dosežkov, ki jih je rimska civilizacija prevzemala, se ob njih zgledovala, bogatila in končno povezala v nerazdružljivo celoto, ki jo danes označujemo kot »antika«, obe kulturi tega obdobja pa sta postali kulturno-civilizacijski temelj sodobne zahodne in vzhodne Evrope. Antika; humanizem; človek kot vrednota; jezik kot vrednota in kot sredstvo komunikacije in interakcije; razumevanje preteklosti; sprejemanje in razumevanje drugačnosti in podobnosti. S svojimi učnimi cilji in vsebinami ter

medpredmetnim povezovanjem skuša pouk latinščine osmisлити tudi te pojme in spodbuditi učenca k razmišljanju o njih. Latinščina je v tem učnem procesu glavni medij.

Vzgojno-izobraževalnih vrednosti latinščine so se šolniki zavedali v vseh obdobjih od konca antike naprej; učenje latinščine z njeno strogo ureditvijo je že od nekdaj veljalo za šolo logičnega mišljenja. Skupna točka živih jezikov in latinščine je urjenje, ki je pri latinščini omejeno na razumevanje in obvladovanje oblikoslovnih zakonitosti (na osnovi ponavljanja naučenih vzorcev), ter učenje, obvladovanje in razumevanje besedišča; s tem si učenec uri spominske zmožnosti. Latinska slovnica, ki temelji predvsem na zgledih in merilih klasičnega obdobja rimske književnosti, je že od nekdaj pojem strogih slovničnih pravil, ki privzgamajo natančnost in doslednost. Kljub zahtevni jezikovni strukturi in strogim pravilom latinskega jezika pouk zahteva in razvija tudi abstraktno mišljenje, ki še posebej pride do izraza ob vrhuncu pouka latinskega jezika tj. ob spoznavanju rimske in latinske književnosti in prevajanju izbranih odlomkov različnih avtorjev ter spoznavanju kulturno-civilizacijskega okvirja in časa, v katerem je neko delo nastalo. Pouk latinščine se tesno navezuje drugih jezikov, saj omogoča medjezikovno primerjavo; lastnosti, pravila in jezikovne pojave latinskega jezika lahko primerjamo z materinščino in sodobnimi tujimi jeziki, v njih ugotavljamo podobnosti in razlike in jih razčlenjujemo, s tem pa poglobljamo razumevanje latinščine in utrjujemo njeno znanje, hkrati pa izboljšuje tudi kakovost znanja drugih jezikov, kar krepi učenčevo jezikovno samozavest. Izjemnega pomena pa je poznavanje latinske leksike, ki omogoča lažje delo z latinskimi besedili, olajšuje učenje, razumevanje in obvladovanje znatnega dela besedišča tujih jezikov in pogloblja razumevanje številnih tujk latinskega in grškega izvora, bodisi v vsakdanjem besedju ali pa v strokovni terminologiji raznih ved in strok; poznavanje tujk in njihovega izvora znatno olajšuje razumevanje strokovne terminologije pri drugih učnih predmetih.

Latinščina je kot šolski predmet uvrščena v kategorijo tujih jezikov, vendar jo njeni učni cilji in vsebine določajo kot samostojno in svojevrstno podkategorijo, ki presega tradicionalno predmetno razdrobljenost in specializiranost znanj. Učni cilji in učne vsebine latinščino opredeljujejo kot interdisciplinarni predmet, v katerem se med seboj prepletajo in povezujejo jezikovni in književni pouk ter pouk zgodovine, in sicer tako v snovnih kot tudi metodoloških in didaktičnih prvinah. Učenje latinščine zato razvija sposobnost holistične obravnave pojavov in spodbuja razvoj integrativnega mišljenja. To dokazujeta tako njena vloga v kulturno-civilizacijski zgodovini evropskega človeka in njen pomen v sodobni šoli.

2 SPLOŠNI CILJI/KOMPETENCE

S splošnimi cilji opredelimo namen učenja in poučevanja latinščine. Dijaki/dijakinje naj pri pouku latinščine:

- spoznajo fonetične, morfološke, sintaktične in stilistične zakonitosti latinskega jezika;
- pridobijo besedni zaklad, s katerim lahko samostojno interpretirajo lažja izvorna besedila iz različnih obdobj antike in pozne antike;
- spoznajo osnovno strokovno terminologijo z različnih predmetnih področij;
- razvijajo sposobnost prepoznavanja specifičnih razmerij v latinski stavčni periodi in odstopanj od običajne semantične rabe v klasični dobi pri kasnejših avtorjih;
- razvijajo sposobnost prenašanja jezikovnega znanja, pridobljenega pri latinščini, v druge jezike; ob zakonitostih latinskega jezika tako sočasno spoznavajo splošne jezikovne zakonitosti in jih na vseh ravneh aplicirajo na učenje materinščine in sodobnih tujih jezikov;
- spoznavajo rimsko književnost in antično civilizacijo, bodisi med jezikovnim poukom ob branju izvirmih besedil bodisi v obliki predpisane lektire v slovenskem prevodu;
- spoznavajo vrednote antike, ki so bistveno oblikovale sodobno evropsko in slovensko kulturo in civilizacijo.

Kompetence so opredeljene kot kombinacija znanja, spretnosti in odnosov, ki ustrezajo določenim okoliščinam.¹ Pouk latinščine kot eden temeljnih izobraževalnih predmetov v klasični gimnaziji razvija specifično, posledično pa tudi splošno jezikovno kompetenco, ki je nepogrešljiva za kakovostno ustno in pisno komunikacijo, ter bistveno pripomore k posameznikovemu dojetanju jezika kot enega osnovnih človekovih izraznih sredstev.

Jezikovna kompetenca je sposobnost uporabe jezika za reševanje različnih temeljnih problemov; poleg sposobnosti interpretacije besedila vključuje sposobnost dojetanja kulturnih razlik med lastnim in tujim kulturno-civilizacijskim okoljem. Pri tem je bistvenega

¹ Uradni list EU 394/10 (2006).

pomena, da je intuitivnim procesom reševanja jezikovnih problemov dodana dimenzija jezikovnih zakonitosti. Jezikovna kompetenca vključuje:

- komparativno in kontrastivno analizo ter sintezo jezikovnih pojavov in posledično sposobnost za samostojno in ustvarjalno razmišljanje o jeziku;
- razumevanje soodvisnosti kulturnih in civilizacijskih pojavov v prostoru in času;
- sklepanje med posameznimi pojmi, njihovo abstrakcijo ali konkretizacijo;
- uporabo različnih virov (slovnice, slovarjev, sekundarnega gradiva) pri usvajanju novih jezikovnih ali literarnih vsebin, pri izvajanju različnih jezikovnih operacij ali reševanju problemov

Poleg jezikovne kompetence lahko učitelj zlasti ob odpiranju različnih vprašanj ali problemov ter ob branju relevantnih odlomkov literarnih del antičnih, poznoantičnih in humanističnih piscev sodeluje tudi pri razvoju drugih kompetenc, med katerimi so:

- kritičnost in objektivnost ter strpen odnos do drugačnosti;
- intelektualna skepsa kot temelj kritičnega in objektivnega presojanja;
- zavest o svobodi mišljenja ter samostojnost v razmišljanju in delu;
- moralne kvalitete humana etična načela;
- razumevanje in sprejemanje drugačnih miselnih vzorcev ter preseganje miselnih stereotipov.

Ob vsem tem se dijaki navajajo sprejemati odločitve in prevzemati odgovornost zanje. Krepijo svoje spoznavne sposobnosti, zlasti logično in abstraktno mišljenje ob spoznavanju splošnih jezikovnih zakonitosti sočasen razvoj jezikovne samozavesti. Odkrivajo in razvijajo svoje lastne učne strategije in se usposablajo za samostojno iskanje informacij oziroma rabo virov ter za samostojno razumevanje in obdelavo podatkov. Pridobijo dobre delovne navade, zlasti sistematičnost in natančnost, ter pozitiven odnos do znanja in učenja. Učenje sprejmejo kot vseživljenjski proces.

3 CILJI IN VSEBINE

Cilji in vsebine so urejeni po tematskih sklopih in ne odražajo časovne razporeditve snovi. Obseg ur po posameznih vsebinah ni vnaprej določen; o individualnih razporeditvah posameznih učnih sklopov se učitelji dogovarjajo znotraj šolskega aktiva učiteljev latinščine. Obseg učnih ur, namenjenih obravnavi posameznih vsebinskih sklopov, je mogoče opredeliti le s približnimi medsebojnimi razmerji, vendar so ta bolj usmeritvena kot obvezujoča. Soodvisnost učnih vsebin vseh navedenih sklopov je tolikšna, da bodo povečini obravnavani sočasno, spreminjala se bo le prioriteta njihove obravnave. Dijak bo, denimo, nekaj izvedel o rimski književnosti že v uvodni predstavitvi predmeta na začetku 1. letnika ter ob vsakem izvirnem citatu oziroma srečanju z imenom avtorja, saj naj bi bil ta vedno postavljen v prostor (književno zvrst) in čas (literarno obdobje). Spoznaval jo bo tudi ob prirejenih odlomkih iz izvirnih besedil, ki naj spremljajo učenje skladnje. Književnost pa bo časovno in vsebinsko bolj strnjeno obravnavana v 3. in 4. letniku, ob branju in vrednotenju izvirnih besedil, saj bodo učenci tedaj usvojili že vsa predpisana znanja iz slovnice.

Tematski sklopi vključujejo obravnavo nove snovi (splošna znanja, posebna znanja), utrjevanje, uporabo različnih gradiv (slovarja, komentarjev besedil) in IKT, preverjanje in ocenjevanje. Cilji in vsebine so postavljeni tako, da pri obravnavi novih pojmov in vsebin znotraj sklopa in med sklopi izhajajo iz predhodno osvojenih ciljev in vsebin, jih nadgradijo in poglobijo. Cilji sklopov vodijo v razumevanje bistvenih jezikovnih ter literarno-zgodovinskih pojmov in vsebin. Učitelji in učiteljice strokovno avtonomno v letni pripravi in pripravi na pouk predvidijo obseg časa za njihovo doseganje glede na zmožnost dijakov oz. dijakinj ter izbrane načine poučevanja, preverjanja in ocenjevanja. Prav tako v svoji letni pripravi in pripravi na pouk razporejajo zaporedje ciljev, vključujejo kompetence in cilje medpredmetnih področij ter cilje kroskurikularnih tem.

Učni načrt navaja delitev znanj na *splošna znanja* in *posebna znanja*.

Splošna znanja so opredeljena kot temeljna znanja pri predmetu latinščine, namenjena vsem dijakom, ki so vključeni v program klasične gimnazije, zato jih mora učitelj obvezno obravnavati. *Posebna znanja* opredeljujejo dodatna ali poglobljena znanja, ki jih učitelj obravnava glede na zmožnosti in interes dijakov oz. dijakinj ter glede na strokovne zahteve

programa. Širitve in poglobljanja, ki presegajo opredeljene standarde znanja, so namreč v pristojnosti učitelja, ki ima dovolj strokovne avtonomije, da program individualizira za posamezne oddelke oz. skupine dijakov ali za posamezne dijake.

Ne glede na dane zmožnosti pri rednem pouku morajo dijaki, ki so vključeni v maturitetne priprave, osvojiti tudi *posebna znanja*.

Poleg splošnih posebnih znanj lahko učitelj oz. učiteljica pripravi tudi *izbirne vsebine*, ki presegajo določeni nivo znanja latinščine in poznavanja antičnih kulturno-civilizacijskih vsebin. Obravnavamo jih zgolj v primeru, ko nam realizacija učnega procesa časovno dopušča tako poglobljen pristop. Izjemoma se lahko izvajajo v okviru pouka, sicer pa v okviru krožkov, ekskurzij, projektnih tednov, delavnic, predavanja itn.

V poglavju »Cilji in vsebine« so splošna znanja zapisana v pokončnem tisku, posebna znanja pa v *ležečem tisku*.

3.1 JEZIK

3.1.1 Fonetika

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- spoznajo latinsko abecedo;
- spoznajo zakonitosti klasične in tradicionalne izgovorjave in njune časovne okvire;
- spoznajo pravila naglašanja latinskih besed na podlagi pravil klasične latinščine

Vsebine

- Latinska pisava.
- klasična izgovorjava
- tradicionalna izgovorjava
- Latinski naglas.
- Kvantiteta zlogov.
- Pravila latinskega naglasa.

3.1.2 Morfologija

SAMOSTALNIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih samostalnikov (jih sklanjajo in analizirajo njihove oblike);
- znajo uporabljati samostalnike v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Kategorije samostalnika (sklon, število, spol).
- Sklanjatve:
 - prva (a-) sklanjatev:
 - paradigma
 - posebnosti v sklonu, spolu in številu
 - druga (o-) sklanjatev:
 - paradigma
 - posebnosti v sklonu, spolu in številu
 - tretja (mešana) sklanjatev:
 - paradigma
 - posebnosti v sklonu, spolu in številu
 - četrta (u-) sklanjatev:
 - paradigma
 - posebnosti v sklonu in spolu
 - peta (e-) sklanjatev:
 - paradigma
 - posebnosti v sklonu, spolu in številu.

Didaktična priporočila

Gl. skupna didaktična priporočila za obravnavo samostalnika in pridevnika v vsebinskem sklopu »Pridevnik«.

PRIDEVNIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih pridevnikov (jih sklanjajo in stopnjujejo ter analizirajo njihove oblike);
- znajo uporabljati pridevnike v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Kategorije pridevnika (sklon, število, spol; stopnja).
- Deklinacije.
- Paradigme.
 - prva in druga (a-/o-) deklinacija
 - tretja (mešana) deklinacija
 - pronominalni adjektivi
- Stopnjevanje.

Didaktična priporočila

Dijaki/dijakinje spoznajo vseh pet latinskih deklinacij; samostalnike in pridevnike spoznavajo sočasno v okviru obravnavanja posameznih deklinacij. Že pri obravnavi samostalnikov prve (a-) deklinacije moramo izpostaviti posamezne sestavine samostalniške besede (osnova, končnica) in ta spoznanja smiselno aplicirati na nadaljnjo obravnavo sledečih deklinacij. Dijaki/dijakinje poznajo samo tiste posebnosti v kategorijah in rabi samostalnikov, s katerimi se seznanijo iz besedišča obvezno obravnavanih besedil.

Pri ostalih posebnostih naj se učitelj/učiteljica omeji na posebnosti, ki so v literaturi dokazano pogostejše. *Predlagamo medpredmetno povezovanje s slovenščino (sklanjatve samostalnikov in pridevnikov)*. Priporočamo obravnavo vsebin v 1. letniku (vsaj do vključno samostalnikov in pridevnikov mešane deklinacije), stopnjevanje pridevnikov v 2. letniku.

ZAIMEK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih zaimkov (jih sklanjajo in analizirajo njihove oblike);
- znajo uporabljati zaimke v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Vrste zaimkov:
 - osebni zaimki
 - svojilni zaimki
 - kazalni zaimki
 - oziralni zaimki
 - vprašalni zaimki
 - nedoločni zaimki (nemo, nihil, nullus, neuter, aliquis, quidam)
- Kategorije
- Paradigme

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin upoštevamo predznanje učencev bodisi iz osnovne šole bodisi predznanje, ki so ga pridobili pri pouku slovenščine v gimnaziji. Izpostavimo dejstvo, da gre za pronominalno deklinacijo s specifičnimi končnicami. *Predlagamo medpredmetno povezovanje s slovenščino (sklanjatve zaimkov) in tujimi jeziki.* Priporočamo obravnavo vsebin v 1. letniku (osebnih, svojilnih, kazalnih, oziralnih, vprašalnih), obravnavo nedoločnih zaimkov lahko tudi v 2. letniku.

ŠTEVNIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih števnikov (jih sklanjajo in analizirajo njihove oblike);
- znajo uporabljati števnik v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Vrste števnikov

- glavni števnik
- vrstilni števnik

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin upoštevamo predznanje učencev iz slovenščine in tujih jezikov bodisi iz osnovne šole bodisi predznanje, ki so ga pridobili pri pouku slovenščine in tujih jezikov v gimnaziji. Posebej obravnavamo sklanjatev prvih treh glavnih števnikov in izpostavimo razliko med slovenskimi glavnimi števnikami ter njihovo sklonsko vezavo s štetim samostalnikom ter latinskimi glavnimi števnikami. Dijaki/dijakinje delilne in prislovne števnike prepoznavajo s slovarjem in slovnico.

GLAGOL

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih glagolov (jih spregajo in analizirajo njihove oblike);
- znajo uporabljati glagole v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Kategorije osebnih (finitnih) oblik (oseba, število, čas, naklon, način; vid; prehodnost)
- Kategorije neosebni (infinitnih) oblik (število, čas, način; vid; prehodnost; sklon, spol)
- Tvorjenje:
 - sestavljene in nesestavljene oblike
 - osnove (prezentova, perfektova, supinova)
 - obrazila
- Konjugacije:
 - prva (a-) konjugacija:
 - paradigma:
 - aktivi glagoli
 - deponentniki
 - druga (e-) konjugacija:
 - paradigma:

- aktivni glagoli
- deponentniki
- poldeponentniki
- mešana konjugacija:
 - paradigma:
 - aktivni glagoli
 - deponentniki
 - poldeponentniki
- četrta (i-) konjugacija:
 - paradigma:
 - aktivni glagoli
 - deponentniki
- Posebni glagoli:
 - anomalni glagoli: sum, fero, eo in njihove zloženke; volo, nolo, malo, fio
 - defektivni glagoli: coepi, memini, odi, aio, inquam
 - brezosebni glagoli (kolikor jih dijak spozna z besediščem obvezno obravnavanih besedil)

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin upoštevamo predznanje učencev iz osnovne šole. Že pri obravnavi prve (a-) konjugacije opozorimo na dve časovni debli ter obdelamo sistem aktivnih končnic in razložimo sistem tvorbe latinskih glagolov (osnova, končni vokal oz. konzonant osnove, vezni vokal, končnica). Predlagamo medpredmetno povezavo s slovenščino in tujimi jeziki (sistem časov). Priporočamo obravnavo snovi v 1. letniku (vsaj aktivne oblike vseh konjugacij, vse čase prezentove osnove in perfekt) in 2. letniku (aktivne oblike pluskvamperfekta in futura II, pasivne oblike in pretvorba aktiv → pasiv in obratno). Supin na –u dijaki prepoznavajo s slovarjem in slovnico.

PRISLOV

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti latinskih prislovov (jih sklanjajo in analizirajo njihove oblike);

- znajo uporabljati prislove v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- Vrste prislovov
 - Prvotni prislovi (adverbia primitiva)
 - Tvorjeni prislovi (adverbia derivativa):
 - tvorjenje
- Stopnjevanje prislovov

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin upoštevamo predznanje učencev iz osnovne šole. Pri tvorjenih prislovih naj učitelj opozori na posamezne izjeme, vendar naj se po oceni sposobnosti dijakov omeji na smiselne pogostejše primere. Stopnjevanje prislovov naj naveže na stopnjevanje pridevnikov.

PREDLOG

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- znajo uporabljati latinske predloge in jih prepoznavati v izvornem besedilu

Vsebine

- predlogi z akuzativom: ante, apud, ad, circa, contra, inter, extra, intra, ob, post, praeter, prope, propter, per, supra, trans;
- predlogi z ablativom: a /ab, cum, de, e /ex, sine, pro;
- predlogi z akuzativom ali ablativom: in, sub;
- predlogi v postpoziciji z genetivom: causa, gratia.

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin upoštevamo predznanje učencev iz slovenščine iz osnovne šole, *predlagamo tudi medpredmetno povezavo s slovenščino in tujimi jeziki*. Priporočamo obravnavo v 1. letniku.

VEZNIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- znajo uporabljati latinske veznike in jih prepoznavati v izvornem besedilu

Vsebine

- priredni vezniki
 - kopulativni: et, -que, atque /ac, neque /nec, etiam, quoque, non modo ... sed etiam;
 - disjunktivni: aut, vel, sive;
 - adverzativni: sed, autem, at, tamen;
 - kavzalni: nam, enim;
 - konkluzivni: ergo, igitur, itaque, propterea, inde, quare, quam ob rem.
- podredni vezniki
 - finalni: ut, ne, neve;
 - kavzalni: cum, quod, quia, quoniam;
 - koncesivni: quamquam, etsi, tametsi, etiamsi, quamvis, ut, cum, licet;
 - kondicionalna: si, nisi;
 - konsektivni: ut;
 - temporalni: cum; dum, donec, quoad, quamdiu; priusquam, antequam; postquam; simul, simulac, simulatque, cum primum, ut (primum), ubi (primum).

Didaktična priporočila

Obravnavo vsebin navežemo na obravnavo sorodnih vsebin iz slovenščine in tujih jezikov. Obravnavo prirednih veznikov priporočamo v 1. in 2. letniku, obravnavo podrednih pa v 2. (kavzalnih quod, quia, cum; temporalnih cum, dum, donec) in 3. letniku.

MEDMET

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo pomen tistih latinskih medmetov, ki jih spoznajo v besedišču obravnavanih besedil

3.1.3 Sintaksa

3.1.3.1 Sintagmatika

RABA SKLONOV

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo pomen in osnovne funkcije latinskih sklonov, tako da jih znajo pravilno uporabljati
- prepoznavajo, razumejo in znajo v latinščini poimenovati mesto in kraj s predložnimi besednimi zvezami in s skladom krajevnih imen

Vsebine

- vokativ;
- genitiv
 - genitiv kot povedkovo določilo (civium est)
 - osebkov in predmetni genitiv
 - genitiv lastnosti
- dativ
 - dativ posestnika
 - dativ povzročitelja
 - dativ namena in interesa
- akuizativ
 - akuzativ raztezanja v času in prostoru
- ablativ
 - ablativ ločevanja (egeo, careo, libero)
 - ablativ izvora
 - primerjalni ablativ
 - ablativ sredstva (utor, potior, opus est; dignus, indignus)
 - ablativ vzroka
 - ablativ kraja (locus, totus)
 - ablativ časa

- skladnja krajevnih imen

Didaktična priporočila

Pri obravnavi vsebin se naslonimo na predznanje učencev iz slovenščine iz osnovne šole, *predlagamo tudi medpredmetno povezavo s slovenščino v gimnaziji*. Obravnavo posameznih sklonov v smislu njihove funkcije primerjamo z rabo posameznih sklonov v slovenščini. Posebej izpostavimo funkcijo oz. pomensko polje latinskega ablativa v odnosu do slovenskega mestnika in orodnika, ter pomen vokativa. Obravnavo priporočamo v 1. letniku.

RABA OSEBNIH GLAGOLSKIH OBLIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti osebnih glagolskih oblik (jih tvoriti v vseh kategorijah in jih analizirati)
- znajo uporabljati osebne glagolske oblike v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino, ter jih uporabiti pri pretvorbah).

Vsebine

- čas
 - absolutnost in relativnost
 - vid
 - prezent
 - perfekt
 - imperfekt
 - futur I
 - pluskvamperfekt
 - futur II
 - aktivna opisna spregatev
- način
 - prehodnost (tranzitivnost) in neprehodnost (intranitivnost)
 - tvorni način (aktiv)
 - trpni način (pasiv)
- naklon
 - indikativ

- imperativ
- konjunktiv

Didaktična priporočila

Glej didaktična priporočila pri podpoglavju »Morfologija«, tematski sklop »Glagol«.

RABA NEOSEBNIH GLAGOLSKIH OBLIK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo slovnične lastnosti neosebni glagolskih oblik (jih tvoriti in analizirati)
- znajo uporabljati neosebne glagolske oblike v sobesedilu (razumejo njihov pomen v latinskem sobesedilu, jih znajo pravilno prevesti iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino, ter jih uporabiti pri pretvorbah).

Vsebine

- nedoločnik (infinitiv)
 - nominalna raba
 - infinitiv kot subjekt
 - infinitiv kot objekt
 - infinitiv kot predikatnik
 - verbalna raba
 - accusativus cum infinitivo (ACI)
 - nominativus cum infinitivo (NCI)
- deležnik (particip)
 - nominalna raba
 - particip kot atribut
 - particip kot predikatnik
 - particip kot predikativ
 - verbalna raba
 - participium coniunctum
 - ablativus absolutus
- glagolnik (gerundij)
- gerundiv
 - nominalna raba
 - pasivna opisna spregatev

- supin

Didaktična priporočila

Obravnavo posameznih nedoločnih glagolskih oblik navezujemo na primere rabe v slovenščini in tujih jezikih; *priporočamo medpredmetno povezovanje s slovenščino in tujimi jeziki*. Infinitiv in njegovo stavčno vlogo naj dijaki/dijakinje spoznajo že v 1. letniku, pri čemer se lahko navezujemo na njihovo predznanje v slovenščini iz osnovne šole; prav tako že v 1. letniku opozorimo na supin in njegovo rabo ter pomen supinove osnove, katere podrobnejšo rabo priporočamo v 2. letniku, vsekakor pa ob obravnavi pasiva. Pri obravnavi infinitiva in infinitivnih konstrukcij (ACI, NCI), ki jo priporočamo v prvem semestru 3. letnika, znova izpostavimo vlogo infinitiva v stavku (kot subjekt, kot objekt), na kar nujno navežemo vlogo infinitivne konstrukcije (kot stavčnega člena) v stavku. Obravnavo participa in veznega participa (participium coniunctum) priporočamo v 2. letniku, vendar opozorimo tudi na njegovo specifično verbalno rabo (ablativus absolutus), katere podrobna obravnava je primernejša v 3. letniku, kar velja tudi za gerundij in gerundiv.

3.1.3.2 Sintaksa stavka

STAVČNI ČLENI

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo stavčne člene in znajo slovenske stavke analizirati do stopnje, ki je potrebna za lažje in globlje dojetje in obvladovanje sintakse latinskega stavka

PROSTI STAVEK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo pomene in rabo konjunktiva v prostih stavkih
- poznajo neodvisne vprašalne stavke tako, da jih prepoznavajo, razumejo in samostojno tvorijo (s prevajanjem iz latinščine v slovenščino in iz slovenščine v latinščino).

Vsebine

- neodvisni vprašalni stavki
- konjunktiv v prostih stavkih
 - hortativni, jusivni in prohibitivni konjunktiv;

- optativni konjunktiv;

Didaktična priporočila

Rabo latinskega konjunktiva skušamo na posameznih primerih neodvisnih period kontrastivno navezati na rabo pogojnega naklona v prostih stavkih v slovenščini. Dijaka skušamo seznaniti z rabo konjunktiva v prostem stavku na primerih, ki naj bodo v čim večjem številu izvzeti iz izvirnih besedil, da dijak dobi kar se da neposredno izkušnjo s prevajanjem iz latinskega jezika. Dijaki/dijakinje dubitativni, potencialni in irealni konjunktiv prepoznavajo s slovnico, če so nanj posebej opozorjeni. Prevajanje naj bo pretežno iz latinščine v slovenščino, obratno le po potrebi oz. za vajo.

ZLOŽENI STAVEK

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo priredja po vrstah prirednih veznikov, jih prepoznavajo, razumejo in samostojno tvorijo
- poznajo rabo časov v odvisnikih do tiste stopnje, ki jo zahtevata razumevanje in samostojno tvorjenje odvisnikov na podlagi temeljnih pravil
- prepoznavajo in razumejo sosledje časov v odvisnikih prve stopnje in višjih stopenj odvisnosti, uporabljati pa jo znajo le v odvisnikih prve stopnje
- poznajo podredja po načinu vezave z nadrednim stavkom in vrstah podrednih veznikov, tako da jih prepoznavajo, razumejo in samostojno tvorijo
- prepoznavajo in razumejo odvisni govor prostih in lažjih zloženih stavkov, samostojno pa znajo v odvisni govor postavljati samo proste stavke

Vsebine

- priredje
- podredje
 - relativna raba časov v indikativnih odvisnikih
 - sosledje časov (consecutio temporum) v konjunktivnih odvisnikih
 - sosledje časov v odvisnikih prve stopnje
 - sosledje časov v odvisnikih višjih stopenj
 - absolutna raba časov v konjunktivnih odvisnikih
 - klasifikacija odvisnikov
 - po vezavi:

- konjunkcionalni (finalni, kavzalni, koncesivni, kondicionalni, konsekutivni, temporalni, komparativni)
- vprašalni
- relativni
- po stavčnočlenski funkciji:
 - osebkovi
 - predmetni
 - prislovni (finalni, kavzalni, koncesivni, kondicionalni, konsekutivni, temporalni, komparativni)
 - prilastkovi
- premi in odvisni govor

Didaktična priporočila

Upoštevamo predznanje dijakov, ki so ga pridobili pri predmetu slovenščine in gradimo na njem; predlagamo dvojno klasifikacijo odvisnikov, in sicer po vezavi in po stavčnočlenski funkciji. Dvojna klasifikacija se je pri pouku uveljavila, smiselna je tudi zaradi paralele s slovensko slovnico. Sosledje časov skušamo ilustrirati s podobnimi primeri iz sodobnih jezikov, ki so vključeni v predmetnik dijakov. Dijaki/dijakinje prepoznavajo in razumejo rabo časa in naklona v odvisnikih višjih stopenj odvisnosti le, če na glagolsko obliko posebej opozorjeni. *Priporočljiva je medpredmetna povezava z učitelji tujih jezikov.* Dijaka skušamo seznaniti z rabo odvisnikov na primerih, ki naj bodo v čim večjem številu izvzeti iz izvirnih besedil, da dijak dobi kar se da neposredno izkušnjo s prevajanjem iz latinskega jezika. Prevajanje naj bo pretežno iz latinščine v slovenščino, obratno (tvorba in prevajanje iz slovenščine v latinščino) predvsem za vajo. Po absolviranem vsebinskem sklopu je priporočljiva vaja tvorba odvisnikov z več odvisnimi periodami različnih vrst.

RELATIVNA ZVEZA IN RELATIVNI SKLOP

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- prepoznavajo relativno zvezo, relativni sklop pa le, če so nanj opozorjeni

Vsebine

- relativna zveza
- relativni sklop

3.2 KULTURA IN CIVILIZACIJA

3.2.1 Književnost

RAZVOJNA OBDOBJA IN KNJIŽEVNE ZVRSTI

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo razvojna obdobja rimske in latinske književnosti, jih znajo časovno določiti ter opisati poglobitve značilnosti jezika in književne ustvarjalnosti vsake dobe
- poznajo zvrsti rimske književnosti, znajo na kratko opisati njihove poglobitve značilnosti in navesti najpomembnejše avtorje; zavedajo se tudi njihovih grških vzornikov in njihovega vpliva

Vsebine

- Obdobja v razvoju književnosti
- Zvrsti rimske književnosti
 - Poezija:
 - epika
 - dramatika
 - tragedija
 - komedija
 - lirika
 - elegija
 - satira
 - basen
 - Proza:
 - historiografija
 - govorništvo in retorika
 - filozofija
 - epistolografija
 - roman
 - strokovna literatura

Didaktična priporočila

Gl. skupna didaktična priporočila ob koncu poglavja »Književnost«.

RIMSKA POEZIJA

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo posamezne avtorje in njihova dela, pri tem da določene avtorje spoznavajo zgolj kot predstavnike zvrsti in poznajo njihov vpliv bodisi na sodobnike bodisi na kasnejše avtorje, pri avtorjih, ki so določeni kot (naj)pomembnejši predstavniki zvrsti, pa poznajo njihove življenjepisne podatke, glavna dela in njihove značilnosti

Vsebine

- Epsko pesništvo
 - Livius Andronicus, Naevius, Ennius, Vergilius, Ovidius, Lucanus, Statius
- Didaktična poezija
 - Lucretius, Vergilius
- Bukolična poezija
 - Vergilius
- Pesniška epistula
 - Horatius
- Elegija
 - Catullus, Cornelius Gallus, Propertius, Ovidius
- Epigram
 - Catullus, Martialis
- Lirika
 - Catullus, Horatius
- Satira
 - Lucilius, Horatius, Persius, Iuvenalis
- Basen
 - Phaedrus

Didaktična priporočila

Gl. skupna didaktična priporočila ob koncu poglavja »Književnost«.

RIMSKA DRAMATIKA

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo posamezne avtorje in njihova dela, pri tem da določene avtorje spoznavajo zgolj kot predstavnike zvrsti in poznajo njihov vpliv bodisi na sodobnike bodisi na kasnejše avtorje, pri avtorjih, ki so določeni kot (naj)pomembnejši predstavniki zvrsti, pa poznajo njihove življenjepisne podatke, glavna dela in njihove značilnosti

Vsebine

- Komedija
 - Plautus, Terentius
- Tragedija
 - Ennius, Seneca Minor

Didaktična priporočila

Gl. skupna didaktična priporočila ob koncu poglavja »Književnost«.

RIMSKA PROZA

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo posamezne avtorje in njihova dela, pri tem da določene avtorje spoznavajo zgolj kot predstavnike zvrsti in poznajo njihov vpliv bodisi na sodobnike bodisi na kasnejše avtorje, pri avtorjih, ki so določeni kot (naj)pomembnejši predstavniki zvrsti, pa poznajo njihove življenjepisne podatke, glavna dela in njihove značilnosti

Vsebine

- Historiografija
 - Caesar, Sallustius, Livius, Tacitus
- Biografija
 - Cornelius Nepos, Suetonius
- Govorništvo in retorika
 - Cato Maior, Cicero, Seneca Maior, Quintilianus
- Epistolografija
 - Cicero, Seneca Minor, Plinius
- Filozofija
 - Cicero, Seneca Minor
- Roman
 - Petronius, Apuleius

- Strokovna literatura
 - Cato Maior, Varro, Plinius Maior, Aulus Gellius

Didaktična priporočila

Gl. skupna didaktična priporočila ob koncu poglavja »Književnost«.

POZNEJŠA KNJIŽEVNOST V LATINŠČINI

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- poznajo posamezne navedene avtorje in njihova dela in jih uvrstijo v specifično obdobje ter zvrstno opredelijo in opisajo glavne značilnosti njihovih del

Vsebine

- Pozna antika
 - poezija
 - Claudianus, Ausonius
 - proza
 - Eutropius, Boethius
- Zgodnje krščanstvo
 - Vulgata, Ambrosius, Prudentius, Hieronymus, Tertullianus, Aurelius Augustinus
- Srednjeveški in humanistični avtorji ter njihova dela
 - poezija
 - Carmina Burana
 - proza
 - Paulus Diaconus, Conversio Bagoariorum et Caranzanorum, Petrus Abaelardus, Thomas Aquinas, Gesta Romanorum, Aeneas Silvius Piccolomini, Petrarca, Erasmus, Epistolae obscurorum virorum, Adam Bohorič, Janez Svetokriški

Didaktična priporočila

Pouk književnosti bo obogatilo domače branje v slovenščini, s katerim bo dijak dobil celovitejši vpogled v antično kulturo in civilizacijo ter globljo izkušnjo z vrednotami rimsko-grške antike, pozne antike in evropskega humanizma. Dijak v vsakem letniku izbere eno ali dve izmed navedenih del (glede na svoje sposobnosti in interese po svoji lastni izbiri ali po

presoji učitelja), ju prebere v celoti ali v odlomkih, ki jih določi učitelj, ter o tem napiše poročilo. Posamezna poročila so lahko predstavljena v razredu, kar še dodatno poveča možnost, da vsi dijaki spoznajo dela, priporočena za vsak letnik, s katerimi sicer morda ne bi imeli konkretnije izkušnje. Predlagamo seznam lektire, ki pa ga učitelji/učiteljice lahko poljubno prilagodijo:

– 1. letnik

- Schwab, Najlepše antične pripovedke
- Schalk, Pripovedke o rimskih bogovih in junakih
- Grant, Miti starih Grkov in Rimljanov
- Ezop, Basni
- Plutarh, Življenje velikih Rimljanov

– 2. letnik

- Plavt, Hišni strah ali Amfitruo ali Bahavi vojščak ali Komedija o loncu
- Terencij, Evnuh ali Dekle z Androsa
- Cezar, Galska vojna
- Plinij, Pisma
- Ovidij, Metamorfoze

– 3. letnik

- Rimska lirika, izbor Kajetan Gantar
- Vergilij, Eneida ali Bukolika in Georgika ali pesmi v zbirki Lirika
- Salustij, Vojna in prevrat
- Tacit, Anali
- Petronij, Satirikon
- Apulej, Zlati osel
- Katul (zbirka Mojstri lirike)

– 4. letnik

- Horacij, Izbrane pesmi in O pesništvu
- Seneka, Pisma
- Ciceron, Največje dobro in največje zlo
- Avguštin, Izpovedi

3.2.2 Kulturno-civilizacijske teme

Cilji

Dijaki/dijakinje:

- ob branju izvirnih besedil ter študiju grško-rimske kulture in civilizacije dijak spoznavajo kulturno-civilizacijske vsebine, ki tako postanejo sredstvo posameznikove jezikovne akulturacije;
- posamezne kulturno-civilizacijske teme poznajo do take stopnje, da jih lahko samostojno na kratko stvarno in problemsko predstavijo, jih opišejo in razložijo oz. naštejejo ali navedejo nekaj značilnih primerov;
- na podlagi takó pridobljenih poglobljenih informacij vzročno-posledično vrednotijo in analizirajo kulturno-civilizacijske raznolikosti in enotnosti evropske preteklosti in sedanjosti;

Vsebine

- Kultura klasične (zlasti rimske) antike
 - rimski odnos do grške kulture; helenizacija Rima, faze, nosilci (Scipion Mlajši, filhelenstvo)
 - rimski odnos do drugih ljudstev (Grki, Kartażani, Orient, Galci, Germani)
 - politični ustroj rimske države (tipi državnih ureditev v antični politični teoriji, *cursus honorum*)
 - rimska vojska (ureditev)
 - rimska religija
- Grška mitologija in rimska legendarna zgodovina
 - grški miti v vlogi ustanovitvenih legend o Romulu in Remu
 - sprejemanje tujih kultov (grška božanstva, Izidin kult, orientalski kulti)
 - rimski imperij v odnosih z judovstvom in krščanstvom
 - familia: odnos med spoloma, socialni položaj sužnjev, ljubezensko življenje, pojmovanje individualnosti in osebne svobode
 - rimska imena
 - *exempla maiorum*
 - *otium – negotium*, intelektualno delo
 - položaj in vloga šolstva
 - knjiga – pomen v rimski družbi in pojav elitizma v rimski literarni kulturi

- gledališče
- obdobja in stvaritve rimske upodablajoče umetnosti
- vsakdanje življenje v Rimu in provincah
- Rimljani na Slovenskem
- Latinska kultura v srednjem veku in renesansi
 - romanizacija Evrope
 - renesansa in humanizem: rimski ideal humanitas in humanizem
- Dediščina grško-rimske antike in latinske srednjeveške kulture
 - navzočnost latinske leksike, sintakse in izraznih vzorcev v slovenščini in v drugih jezikih
 - preobrazbe antičnih pojmov in vrednot v novem veku
 - latinski pregovori in reki
 - posamezne kulturno-zgodovinske epohe v odnosu do grško-rimske antike:
 - grško-rimski mit v slovenski in svetovni literaturi, glasbi in likovni umetnosti
 - Vodnik, Prešeren
 - *zgodovina prevajanja antične književnosti na Slovenskem*
 - *dediščina rimskega prava*

Didaktična priporočila

Pouk književnosti in kulturno-civilizacijskih vsebin naj poteka sočasno z učenjem jezika od 1. letnika naprej. Učitelj naj uporablja najrazličnejše oblike in metode in v čim večji meri spodbudi samostojno delo dijakov.

4 PRIČAKOVANI DOSEŽKI

Pričakovani dosežki izhajajo iz zapisanih ciljev, vsebin in kompetenc. Za doseganje pričakovanih dosežkov poskrbi učitelj oz. učiteljica z načrtovanjem in izvedbo pouka, dijak oz. dijakinja pa svojim delom (gl. pogl. »Didaktična priporočila«, podpogl. »Domače delo«). Pričakovani dosežki so zapisani splošno, torej se predvideva, da jih bodo dijaki oz. dijakinje dosegli v različnem obsegu in na različnih stopnjah.

Ob zaključku učenja dijaki/dijakinje:

- obvladajo osnovno besedišče, potrebno za razumevanje, prevajanje in interpretacijo klasičnega latinskega besedila;
- poznajo morfološke in sintaktične zakonitosti latinskega jezika, tako da samostojno analizirajo latinsko besedilo po posameznih komponentah;
- prepoznavajo osnovne stilistične značilnosti posameznih del različnih avtorjev;
- dela, ki jih berejo v latinščini, obravnavajo kot zaključena, celovita, vsebinsko in stilistično dovršena besedila, ki bralcu sporočajo določene vsebine na različnih ravneh;
- dela, ki jih berejo bodisi v latinščini bodisi slovenščini interpretirajo tudi v širšem zgodovinskem in kulturnem kontekstu;
- problemsko obdelujejo različne vsebine ne le s področja latinščine, temveč – širše vzeto – s področja humanistike ali družboslovja;
- se tekoče izražajo tudi v materinščini, do katere so zaradi razvitega čuta za splošne jezikovne zakonitosti še bolj občutljivi;
- primerjajo kulturne in civilizacijske značilnosti svojega okolja s kulturno-civilizacijskimi pridobitvami grško-rimske antike;

Ob vsem tem dijaki/dijakinje razvijejo tudi vrsto procesnih znanj, ki z vsebinami, predstavljenimi pri pouku latinščine, niso neposredno povezana, vendar so v teh vsebinah implicitno prisotna ali pa jih pouk latinščine predvideva kot temeljno delovno orodje:

- analitični, strukturirani pristop k reševanju različnih vsebin in problemov;
- sposobnost abstraktnega razmišljanja;
- uporaba različnih gradiv (slovarjev, slovníc, sekundarnega gradiva, enciklopedij);
- kritično branje strokovnih in poljudnih besedil;

Najtežje opredeljivi dosežki so obenem morda najbolj dragoceni: ob pouku latinščine – zlasti ob branju izvirnih besedil –, bodo dijaki razvili močno zavest o človeku kot posamezniku, ki ga bistveno zaznamujejo specifične razmere določenega okolja in obdobja. Stik z mislimi posameznikov, ki so v svojem okolju in času ustvarili literarne presežke, ki so kljubovali več tisoč letom pozabe in ki jih vedno znova oživljajo ter vsakokrat ponotranjijo kasnejše generacije, je neprecenljiva izkušnja. Pripadnikom sodobne generacije namreč ta izkušnja nedvoumno sporoča, da so avtorji teh misli sicer res že tisočletja prah, da pa njihova razmišljanja neskončno časovno in prostorsko razdaljo med našim in njihovim časom, našim in njihovim svetom, dela tako rekoč neznatno – na videz neskončen prepad med našim in antičnim svetom je tako le neznatna vrzel, tem bolj zato, ker sodobni človek ob branju antičnih besedil spozna, da se osebne stiske ali pa čustva vznesenosti antičnega človeka tako rekoč v ničemer ne ločijo od podobnih doživljanj sodobnega človeka.

Eden največjih dosežkov latinščine kot celovitega, interdisciplinarnega predmeta bo torej spoznanje dijakov/dijakinj o antičnem človeku, ki se od njih samih na videz neskončno razlikuje, a jim ga njegova notranjost povsem približa – torej zavest o drugačnosti in sočasni podobnosti, ki jo bodo tako lažje aplicirali na svoje venomer prisotne okoliščine.

5 MEDPREDMETNE POVEZAVE

V klasični gimnaziji in gimnaziji se latinščina najtesneje povezuje s poukom materinščine. Brez sočasne (komparativne in kontrastivne) obravnave jezikovnih pojavov v slovenščini in latinščini ni mogoče doseči vseh zastavljenih učnih ciljev. Uspešno učenje latinščine, to je jezika, ki sicer ni namenjen neposrednemu sporazumevanju (in torej pošiljatelj sporočila njegove razumljivosti ne more preveriti pri prejemniku), mora namreč temeljiti na razumski, logični analizi in sintezi, torej na razumevanju jezikovnih pojavov in na doslednem obvladovanju slovničnih pravil. Med cilji učenja latinščine je tudi njena metajezikovna vloga (spoznavanje jezikovnih splošnosti), ki temelji na sinhronem in diahronem primerjanju jezikovnih pojavov. Trdna povezovalna nit med obema predmetoma so tudi sledi latinščine v slovenščini na ravni besedišča (tujke latinskega izvora in latinizmi), te pa poleg globljega, pomensko analitičnega razumevanja tujk razvijajo tudi jezikovno občutljivost: sposobnost razlikovanja, ki je nujen pogoj za sposobnost povezovanja. Še posebej pa slovenščino in latinščino povezuje preučevanje vpliva antike (grške in rimske književnosti ter grško-rimske mitologije) na slovensko in svetovno književnost, še zlasti, ker historični pristop pri pouku slovenščine dijaku približa antiko v obdobju, ko je starostno (razumsko, čustveno in izkustveno) nanjo najmanj pripravljen.

V klasični gimnaziji je latinščina najtesneje povezana s poukom grščine. Čeprav se od grščine razlikuje tako po splošnih in delno operativnih ciljeh kot po načinih obravnave posameznih delov učne snovi, dijak pri pouku latinščine in grščine spoznava jezikovne in družbene pojave, ki so si časovno blizu in jih povezuje precejšnja oddaljenost od našega časa. Pri obeh predmetih sta si blizu zlasti načina jezikovnega poučevanja, zato se z vzporednim delom dodatno utrjuje in razvija jezikovna zavest. V klasični gimnaziji lahko pouk grščine razbremeni latinščino nekaterih učnih vsebin, ki se nanašajo na grško antiko in jih mora v programu brez grščine prevzeti pouk latinščine. Antika je namreč enkratno, neponovljiv in nedeljiv splet grške in rimske kulture in civilizacije, v kateri brez poznavanja grških prvin ni mogoče v celoti doumeti niti rimskih elementov.

Latinščina se navezuje tudi na pouk modernih tujih jezikov. Kontrastivno in komparativno primerjanje jezikovnih pojavov še bolj utrjuje razumevanje le-teh v vseh primerjanih jezikih ter razvija zavest o genetski, kontaktni in tipološki sorodnosti jezikov oz. o splošnejših

jezikovnih zakonitostih. Analiza besedišča latinskega izvora (raziskovanje etimologije besed in preučevanje sprememb njihovega pomena) pa je neprecenljiv vir za razumevanje povezanosti jezika in družbenih pojavov skozi prostor in čas.

Latinščina se s svojimi kulturno-civilizacijskimi vsebinami povezuje s poukom zgodovine, prav tako pa tudi filozofije, sociologije in psihologije. Minule dogodke in nekdanje vrednote nenehno primerja s sodobnimi in tako pri dijakih razvija občutek o nedeljivi povezanosti preteklosti in sedanjosti ter o spremembi kot tisti razvojni stalnici, ki nas bi morala največ naučiti o vzročno-posledični soodvisnosti vseh pojavov ter o strpnem razumevanju in sprejemanju drugačnosti.

Ne nazadnje se latinščina povezuje tudi z vsemi drugimi splošnoizobraževalnimi predmeti, ker uči bolje razumeti strokovno terminologijo posameznih ved in ker s svojim diahronim pristopom opozori tudi na njihov zgodovinski razvoj. Tako privzgaja intelektualni dvom, ki je temelj kritičnega mišljenja, in relativizira absolutnost današnjega vedenja. S tem razvija skromnost kot vrednostno načelo, ki je najmanj agresivno, hkrati pa najbolj vzpodbuja iskanje novega.

6 DIDAKTIČNA PRIPOROČILA

Jezikovnih spretnosti ni mogoče usvojiti brez sočasne pridobitve nekaterih zunajjezikovnih znanj, saj je jezik socialno-kulturni fenomen: za razumevanje leksičnih in njim nadrejenih jezikovnih enot in njihovo pravilno rabo je treba poznati tudi socialne in kulturne konvencije določenega okolja in dobe. To pa je mogoče samo, če učenje izhaja iz konteksta oz. vsebinsko integralnega besedila, ne pa slovnične oblike (prevlada sintagme nad paradigmo, t. i. kontekstualni pristop); tovrsten pristop k poučevanju uresničujemo skozi t.i. kontekstualno metodo, ki za učno izhodišče postavlja vsebinsko celostno latinsko besedilo in temelji na hkratni obravnavi slovničnih in kulturno-civilizacijskih vsebin. Seveda pa ohranja tudi prvine aktivne rabe jezika, zlasti v obvladovanju besedišča in osnovnih oblikoslovnih obrazcev.

Ker je latinščino njen zgodovinski razvoj vgradil v vse evropske jezike, se metoda učenja s primerjanjem jezikovnih pojavov ponuja kar sama po sebi. In ker ima latinščina več kot dvatisočletno zgodovino, je diahroni pristop didaktični *sine qua non*. Obe značilnosti latinščino utemeljmeta kot nekakšen metajezik, ki znanje jezika nadgrajuje z znanjem o jeziku. Pri učenju slovnice z metodo kompariranja in kontrastiranja jezikovnih oblik in struktur v latinščini in sodobnih jezikih (materinščini in tujih) se razkrijejo splošnejše jezikovne zakonitosti, pri učenju leksike pa latinščina uvaja dijaka v študij leksikologije, semaziologije, semantike in etimologije.

Učitelj je torej zdaj bolj spodbujevalec in organizator učenčevega učenja kot poučevalec in ocenjevalec. Čeprav tudi razlaga in ocenjuje, naj učence predvsem navdušuje in usposablja za učenje ter jih opozarja na kakovost njihovega znanja.

Priporočamo, da se vsebine obravnavajo tako, da dijak z določenimi temami prihaja v stik večkrat in ob različnih priložnostih (isti pojem obravnavamo večkrat, ga poglobimo, obravnavamo z drugih zornih kotov ipd.); kjer to okoliščine dopuščajo, naj bodo vsebine ilustrirane z izvirnimi besedili, katerih zahtevnost naj jih učitelji po potrebi prilagajajo stopnji znanja dijakov.

Če okoliščine to dopuščajo, naj učitelji dijake/dijakinje vsaj seznanijo tudi s posebnimi znanji (PZ), vsekakor pa morajo biti s temi znanji seznanjeni (vsaj v 4. letniku) dijaki, ki so

latinščino izbrali kot maturitetni predmet in tisti dijaki, ki zaradi narave izbranega študija čutijo, da jim bodo posebna znanja pri izbranem študiju v korist.

Izbirne vsebine (I) niso obvezni del učnega načrta, vendar lahko dijaki/dijakinje v dogovoru z učiteljem iz teh vsebin pridobijo izredno oceno.

Pouk naj poteka tako, da bo usmerjen v dijake in proces učenja. Sistematično naj razvija dijakove trajne jezikovne in spoznavne sposobnosti ter vodi k samostojnemu učenju. Dijake naj spodbuja k aktivnemu sodelovanju in razmišljanju o tem, kako se česa najbolj učinkovito naučijo.

Učitelj najlaže doseže dejavno sodelovanje dijakov tako, da pri pouku uporablja čim bolj raznovrstne oblike dela ter pri tem ustvarja miselno in čustveno napetost, ki izzove razum in srce dijakov. Nova snov naj jim bo zato predstavljena kot uganka, ki jo razrešujejo ob učiteljevi pomoči (povezovanje novega znanja s starim), ne pa kot novo učno dejstvo. Reproductivno in receptivno učenje naj se čim bolj umakneta produktivnemu. Dijakom naj bo snov predstavljena tudi tako, da se bodo z njo čim lažje identificirali in ob njej razvijali svojo sposobnost empatije. Pri vsaki obravnavani snovi in ob vseh oblikah učne aktivnosti naj učitelj dijakom pomaga osmisliti cilj. Učenje bo namreč precej uspešnejše, če bodo dijaki razumeli njegove konkretne, oprijemljive rezultate.

Dijakovo samostojnost učitelj najbolj razvija tako, da ga uči, kako se mora učiti. Glede na to dijake nenehno opozarja na miselne operacije, ki so potrebne, da bodo neko snov razumeli in usvojili. Zlasti jih uči razlikovati bistveno od nebistvenega in smiselno od nesmiselnega ter misliti sistematično na podlagi organiziranja informacij v hierarhično urejene mreže. Pri tem so neprecenljivega pomena miselni vzorci, ki naj jih dijaki izdelujejo tako pri jezikovnem kot kulturno-civilizacijskem pouku.

6.1 BESEDIŠČE

Besedišče: Ker se latinskih besed ni mogoče učiti tako kot besedišča sodobnih jezikov, saj njihovih pomenov ne podpira aktivna raba (poslušanje), mora poučevanje besedišča temeljiti na asociativnem učenju. Dijaki naj nove latinske besede povezujejo z njihovimi refleksi v

materinščini in modernih tujih jezikih, zapomnijo naj si jih iz izvirnih citatov in ustaljenih rekel, urejajo naj jih v besedne družine tako po pomenskih in etimoloških kot tudi po morfoloških in sintaktičnih merilih. Učenje besed naj izhaja iz konteksta in naj bo že od začetka čim bolj frazeološko.

Besedišče naj učitelj sprti preverja pisno in ustno, preverjanje pa naj tudi ocenjuje, in to ne samo kot integrativni element jezikovnih vaj, ampak tudi kot posebno nalogo.

6.2 SLOVNICA

Slovnica: Učenje slovnice naj temelji na nenehnem komparativnem in kontrastivnem primerjanju z materinščino in tujimi jeziki. Uporablja naj čim bolj raznovrstne jezikovne vaje:

- naloge izbirnega tipa (izbiranje pravilne oblike),
- odgovori da/ne,
- odgovori pravilno/napačno,
- naloge dopolnjevanja (s posameznimi besedami ali deli stavkov),
- naloge pretvarjanja (besede v pravilno obliko, ene konstrukcije v drugo),
- naloge združevanja (prostih stavkov v zložene, premega v odvisni govor),
- naloge popravljanja napak,
- naloge sestavljanja vzporednih besedil,
- naloge prevajanja (iz latinščine v slovenščino, tudi iz slovenščine v latinščino).

Posebno opozorilo je potrebno pri vajah prevajanja iz slovenščine v latinščino. Te so zgolj del jezikovnega pouka, ne pa cilj same po sebi. Zato naj bodo takó zastopane tudi pri preverjanju in ocenjevanju znanja, torej s primerno zoženim pomenom znotraj posamičnega teksta znanja in le s temeljnim besediščem, saj namen teh nalog ni preverjanje aktivnega obvladovanja besed, ampak jezikovnih oblik in struktur.

Najpomembnejša didaktična zahteva v zvezi z domačimi nalogami je povezana z njihovim obsegom in zahtevnostjo. Te naj nikakor ne bodo niti predolge niti prezahtevne, saj to dijake najbolj odbija. Največja vzpodbuda za domače delo bo namreč prav občutek obvladljivosti.

Pri načrtovanju svojega in dijakovega dela naj učitelj upošteva, da mora najmanj 60% razpoložljivega časa nameniti urjenju in ponavljanju ter utrjevanju in poglobljanju znanja (v ta

čas je všteto tudi učiteljevo preverjanje in ocenjevanje); približno 30 % časa je namenjenega uvajanju in razlagi nove snovi v obsegu obveznega minimalnega standarda, 10 % časa pa je na razpolago za individualizacijo pouka oz. posebne interese po odločitvi učitelja in izbiri dijakov.

6.3 KNJIŽEVNOST IN KULTURNO-CIVILIZACIJSKE TEME

Pouk književnosti in kulturno-civilizacijskih vsebin naj poteka sočasno z učenjem jezika od 1. letnika naprej. Za spoznavanje kulture in civilizacije naj učitelj pripravi vrsto vsebin, s katerimi bo sledil vsebinam, predpisanim v učnem načrtu, v te vsebine pa naj v čim večji meri vključuje tudi samostojno delo dijakov in dijakinj. Učitelj naj tako dijakom/dijakinjam pomaga premagati dvatisočletno časovno in miselno oddaljenost, tako da – tudi s slikovnim materialom in konkretnimi arheološkimi ostanki – vzpodbudi dijakovo sposobnost vživljanja v preteklost in aktualizira veljavnost nekdanjih kulturno-civilizacijskih vzorcev. To naj dijaki/dijakinje skušajo doseči s čim večjo mero samostojnega dela: s pripravo interpretacij, referatov ali poročil. V štirih letih naj vsak dijak izdelava vsaj eno seminarsko nalogo.

6.4 DOMAČE DELO

Domače delo – domače naloge – je integralen del šolskega dela in je pri vsakem jezikovnem procesu izjemnega pomena. Domače naloge so osnovni vzvod, s katerim učitelj spodbuja samostojno učenje in razvijanje dijakove zavesti o lastni odgovornosti do svojega znanja, obenem pa tudi povratna informacija o stopnji doseženega znanja.

Domača naloga naj bo izhodišče za delo v naslednji uri, zato mora biti smiselno načrtovana, njen namen pa je predvsem utrjevanje znanja, pridobljenega v tekoči uri oz., tekočem vsebinskem sklopu. Domača naloga ne sme presežati smiselnega odstotka časa, porabljenega za šolsko delo, zato mora učitelj upoštevati različne zmožnosti dijakov.

Pri pregledu domače naloge konstruktivno ocenimo napake in jih skušamo uporabiti kot eno od sredstev učenja, saj nam pomagajo locirati težave, ki jih imajo dijaki pri usvajanju novih vsebin. Obenem razvijamo strategijo pravilnega reševanja posameznih zastavljenih problemov.

7 VREDNOTENJE DOSEŽKOV

Preverjanje znanja je integralni del pouka; je proces zbiranja informacij o doseženem znanju dijakov oz. o njihovih sposobnostih razumevanja in samostojne rabe jezikovnih vzorcev v novih okoliščinah. S preverjanjem znanja dobi dijak povratno informacijo o kakovosti svojega znanja in o uspešnosti svojega učenja. Hkrati je to tudi podlaga učitelju za odločanje o nadaljnjem delu.

Obvezna načina preverjanja in ocenjevanja znanja pri latinščini sta pisno in ustno. Dijak naj bi bil v vsakem ocenjevalnem obdobju najmanj enkrat in največ dvakrat pisno ocenjen, ustno pa dvakrat (nikakor pa ne manj kot enkrat) v ocenjevalnem obdobju. Poleg uveljavljenih oblik pisnega in ustnega preverjanja znanja, ki mora biti sprotno in etapno, lahko uporabimo tudi druge oblike; dijak/dijakinja lahko oceno pridobi z zagovorom domačega dela (domače branje, poročila, referati, seminarske naloge, projektne naloge itd.), s sprotnim krajšim preverjanjem znanja (leksika, morfološke vaje) ipd.

Pri spremljanju in preverjanju znanja predlagamo upoštevanje nekaterih osnovnih smernic:

- znanje preverjamo in ocenjujemo sproti;
- kriteriji naj bodo jasni, vnaprej določeni in natančno predstavljeni staršem;
- preverjanje naj bo čim bolj raznovrstno in dejavno; s tem dijake/dijakinje spodbujamo k aktivni odgovornosti za lastno znanje;
- dijak/dijakinja naj v šolskem pridobi vsaj štiri pisne ocene in dve ustni;
- pri ustnem ocenjevanju znanja preverjamo predvsem tiste vsebine, ki jih pri pisnem ne moremo preveriti enako temeljito. Dijak/dijakinja naj torej pri ustnem preverjanju znanja dokaže več kot zgolj uporabno znanje; pokaže naj razumevanje snovi, reševanje problemov, sposobnost povezave različnih vsebin;
- za ustno preverjanje znanja naj bo namenjeno dovolj časa, pri tem pa moramo dijaku omogočiti (npr. s podvprašanji), da pokaže ustrezno znanje;
- sprotno kratko preverjanje znanja se ne ocenjuje z oceno v redovalnici, pač pa služi za učiteljevo in dijakovo orientacijo o trenutni ravni dijakovega znanja;
- besedišče naj učitelj sproti preverja pisno in ustno;
- učitelj/učiteljica mora dijakom omogočiti, da pridobljeno oceno popravljajo oz. izboljšujejo;

- končna letna (sumativna) ocenitev naj temelji na vnaprej določenih in dijakom znanih razmerjih med vrednostmi posameznih vrst ocen (pisno : ustno : izdelki). Priporočljivo je, da imajo največji delež ocene, ki so po svoji medsebojni primerljivosti najbolj objektivne, to so ocene šolskih pisnih izdelkov. Ocene, pridobljene z ustnim spraševanjem, so dovolj objektivne le, če dijaku lahko zastavimo več vprašanj, na katera strnjeno odgovarja dalj časa. Ocene za domače pisne izdelke in njihove predstavitve naj bodo odločilne toliko, kolikor je mogoče ugotoviti oz. izmeriti samostojnost dijakovega dela.